

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Шикіна Наталія Анатоліївна

УДК 336.748.12 (477)

Інфляція в Україні та шляхи її стримування

08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Одеса - 2004

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеському державному економічному університеті Міністерства освіти і науки України.

- Науковий керівник** доктор економічних наук, професор
Чернявський Олександр Павлович,
Одеський державний економічний університет,
завідувач кафедри фінансів.
- Офіційні опоненти** доктор економічних наук, професор
Костіна Ніна Іванівна, Національна академія
державної податкової служби України Міністерства
освіти і науки України;
- доктор економічних наук, професор
Редькін Олександр Семенович,
інституту економіки та менеджменту Одеської
національної академії зв'язку ім. О.С.Попова
Державного комітету зв'язку та інформатизації
України, директор
- Провідна установа** Тернопільська академія народного господарства
Міністерства освіти і науки України, кафедра
банківської справи, м. Тернопіль

Захист відбудеться „___” _____ 2004 р. о 14 годині 30 хвилин на засіданні спеціалізованої вченої ради К.41.055.02 Одеського державного економічного університету за адресою: 65026, Одеса – 26, вул. Преображенська,8.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеського державного економічного університету за адресою: 65026, Одеса – 26, вул. Преображенська,8.

Автореферат розісланий „___” _____ 2004 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Баранова В.Г.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. З переходом до ринкових форм господарювання в Україні особливого значення набуває державна політика, реалізація якої спрямована на досягнення стабілізації макроекономічних параметрів економічного зростання.

Одним з найважливіших макроекономічних чинників, які з одного боку мають надзвичайний вплив на стан економіки будь-якої країни, а з іншого – виступають своєрідним індикатором рівноважного стану економіки, є інфляція. Оскільки інфляційним процесам в перехідних економіках притаманні певні особливості їх протікання, вони потребують принципово нових підходів щодо управління ними у взаємозв'язку з економічним зростанням та безробіттям.

Україна, набувши незалежності, проходить свій шлях у будівництві ринкової економіки, що, безперечно, викликає необхідність розгляду специфічних тенденцій щодо інфляційних складових. Треба визначити певні закономірності формування інфляційних процесів в Україні та виділити низку економічних, інституціональних та соціальних параметрів, які безпосередньо впливають на темпи економічного розвитку.

Окремі аспекти цієї багатогранної проблеми були і є предметом наукових досліджень ряду українських вчених-економістів, зокрема, А.Арсенюка, З.Ватаманюка, А.Гальчинського, В.Гейця, О.Дзюблюка, М.І.Зверякова, С.Корабліна, О.Мельника, В.Найдьонова, М.Озеля, С.Панчишина, О.Петрика, Ю.Половнєва, А.Скрипника, О.Чернявського та інших. Серед учених ближнього зарубіжжя заслуговують уваги роботи Л.Абалкіна, Л.Красавіної, О.Лаврушина, С.Лушина, С.Меньшикова, В.Новожилова та інших.

У контексті даної проблеми доцільно пригадати зарубіжних науковців, які зробили суттєвий внесок у світову науково-практичну думку: Дж. М. Кейнса, М.Аллена, В.Леонт'єва, Р. Манделла, Дж.Міда, П.Самуельсона, Дж.Тобіна, М.Фрідмена та інших.

Незважаючи на належний рівень фахових досліджень щодо вирішення проблеми регулювання інфляції в Україні, очевидним є факт недостатнього використання кількісних методів аналізу і прогнозування притаманних процесів, тобто економетричних розробок. Безперечно, математичний апарат не може бути само метою, а є засобом доведення певних теоретичних постулатів.

Моделювання грошових потоків практично не здатне врахувати якісні характеристики співвідношень між накопиченням і споживанням грошової маси, наприклад, соціально-психологічні аспекти поведінки інвесторів, включаючи всі верстви населення у суспільстві. Але самостійність і конструктивність математичного моделювання економічних процесів, в тому числі й інфляційних, полягає в тому, що це є метод дослідження не тільки кількісного, але також і якісного аналізу. Саме актуальність, науково-теоретична і практична цінність підходів до

макроекономічного аналізу і прогнозування інфляційних процесів в Україні обумовили вибір теми дисертаційного дослідження, а також його мету, предмет, задачі, структуру і зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана згідно з планом наукових досліджень Одеського державного економічного університету як складова частина комплексної науково-дослідної теми «Економічний ріст і розвиток трансформаційної системи» № державної реєстрації 0103U000349 (наказ МОНУ №633 від 05.11.2002р.).

Об'єктом дослідження обрано інфляційні процеси у взаємодії з показниками економічного зростання та закономірностями їх протікання в Україні.

Предметом дослідження є методи аналізу та прогнозування впливу інфляційних процесів та шляхи їх стримування в Україні.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є систематизація закономірностей виникнення інфляційних процесів і визначення макро- та мікроекономічних параметрів регулювання рівноваги грошових потоків в Україні.

Реалізація поставленої мети обумовила такі задачі дослідження:

- визначити основні теоретичні засади щодо сутності інфляційних процесів та їх впливу на економіку країни;
- розкрити особливості інфляційних процесів в Україні після отримання незалежності;
- на основі багатофакторного аналізу індикаторів економічного розвитку України виявити конкретні параметри, які безпосередньо впливають на темпи інфляції;
- встановити тісноту зв'язку між виявленими параметрами та темпами інфляції в Україні за допомогою методу парних кореляцій;
- обґрунтувати на макро- та мікрорівнях фінансово-кредитні важелі і стимули стримування інфляційних процесів в Україні;
- інтегрувати методи кількісного вимірювання економічних процесів у теоретичні концепції, які пояснюють механізм їх протікання.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження складають сукупність методів, прийомів і принципів наукового дослідження. В процесі роботи застосовувались такі методи: економіко-статистичний багатофакторний аналіз розвитку економіки та інфляційних процесів, аналітичний та логічний – в процесі якісного аналізу існуючих методів небажаного впливу зовнішніх дій та внутрішніх змін на механізм посилення або стримання інфляції, а також виявлення теоретико-методичних проблем при визначенні закономірностей розвитку інфляції; системного та техніко-економічного аналізу – при формулюванні методичних передумов системи визначень понять, побудові системи аналізу і прогнозуванні інфляційних процесів та розробці пропозицій щодо удосконалення методів кількісної оцінки інфляційних процесів на базі їх якісного аналізу.

Тенденції і особливості розвитку інфляційних процесів в Україні виявлені з використанням методів конкретного і абстрактного, логічного та історичного дослідження, а також методів математичного дослідження, основу яких становить метод парних кореляцій.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі та нормативні документи, статистичні матеріали, спеціальні монографічні й періодичні джерела, програмне забезпечення тощо.

Наукова новизна одержаних результатів. Проведені дослідження дали можливість розробити теоретичні та методичні положення, спрямовані на удосконалення методів аналізу і прогнозування соціально-економічного розвитку з метою виявлення факторів, які безпосередньо впливають на характер і темпи розгортання інфляційних процесів в Україні.

На захист виносяться такі наукові результати:

1. Уперше:

- встановлено кількісні параметри, які перебувають у безпосередньому зв'язку з темпами інфляції: кількість грошей в обігу по агрегатам грошової маси, рівень безробіття; темпи зростання: ВВП та обсягів інвестицій в основний капітал, доходів, видатків та дефіциту бюджету, обсягів промислової продукції та продукції сільського господарства, обсягів реалізації платних послуг населенню, прибутку у народному господарстві, грошових доходів, витрат та заощаджень населення та інші, а також визначено їх тісноту зв'язку та *p-рівень* статистичної значності;
- запроваджено коефіцієнт інфляційного навантаження $K_{ін}(ІСЦ, F_n)_{період}$ між рівнем інфляції та економічними факторами, які у свою чергу перебувають у певній залежності один від одного, а також встановлено мінімальне значення цього коефіцієнту, за умов збільшення якого має місце посилення інфляційних процесів, і визначено низку економічних параметрів, які перебувають у суттєвому прямо- та обернено-пропорційному зв'язку з рівнем інфляції;
- запроваджена ідентифікація якісно- та кількісно-монетарних факторів інфляції, яка по суті є фундаментальною основою теоретичного аобґрунтування та практичного регулювання інфляційними процесами, основою якої є узгодження кейнсівської теорії державного регулювання шляхом управління в межах якісно-монетарних факторів та ідей теорії монетаризму через контроль в першу чергу над кількістю грошей в обігу, в основі яких однаково полягає підвищений попит на гроші.

2. Набуло подальшого розвитку:

- визначено економічну специфіку інфляційних процесів через опосередкований зв'язок між грошовими та негрошовими факторами інфляції, який не досліджується математичними методами, але суттєво впливає на стан економіки, що дає змогу вчасно попереджувати та стримувати інфляцію;
- обґрунтовано необхідність удосконалення методів захисту держави від небажаного впливу зовнішніх дій, основу яких складає перепопнення внутрішнього ринку іноземною валютою та

зростання цін на імпорт, а також внутрішніх змін, до яких в першу чергу відносяться структурні перекося в економіці, наявність монополій та значні обсяги тіньової економіки, за умов боротьби з якими можна контролювати та стримувати інфляцію, а також забезпечувати подальший соціально-економічний розвиток в Україні;

- обгрунтовано можливість та необхідність впливу на інфляційні процеси в Україні, використовуючи в якості важелів визначені економічні параметри, які перебувають у значному кореляційному зв'язку з рівнем інфляції, та запропоновано модель державного регулювання в Україні, основу якої складають економічна, банківська та фінансова сфери держави в межах єдиного правового поля, як один із шляхів прискорення темпів економічного зростання та покращення соціального стану населення;

- запропоновано класифікацію факторів, які безпосередньо впливають на характер протікання інфляційних процесів і які визначають основні напрями регулювання в межах антиінфляційної політики; відповідно до такої класифікації вони поділяються на економічні, монетарні, фіскальні, інституціональні та соціальні.

Практичне значення одержаних результатів. Основні висновки та пропозиції дисертаційної роботи можуть бути використані в роботі Національного банку України; Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України; при розробці нормативно-правових актів; у навчальному процесі; науково-дослідними установами.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є одноосібно написаною науковою працею, де автором обгрунтовано можливість впливу держави щодо стримування інфляційних процесів в Україні.

Наукові результати дисертації є внеском автора у розвиток теорії практики вирішення проблеми стримування та обмеження інфляції в Україні. Основні результати дослідження знайшли відображення у 6-ти одноосібних публікаціях обсягом 3,35 д.а. у фахових виданнях, а також у тезах виступів на науково-практичних конференціях обсягом 0,52 д.а.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи та отримані автором результати дослідження були покладені в основу доповідей дисертанта на науково-практичних конференціях: „Гроші як один із чинників виникнення світових інфляційних процесів” (Одеса, 2001), „Інфляція або безробіття: проблема, яку можна вирішити” (Ірпінь, 2001), „Державний борг та його подолання через економічне зростання” (Ірпінь, 2001), „Класики економічної теорії щодо проблеми економічної рівноваги” (Одеса, 2002), „Роль інвестицій у процесі економічного зростання” (Одеса, 2002), „Грошово-кредитна політика та економічне зростання” (Вінниця, 2003), „Інфляція в Україні та її особливості у довгостроковому періоді” (Одеса, 2003), „Шляхи стримування інфляційних процесів в Україні” (Одеса, 2004).

Теоретичні питання дослідження обговорювались на засіданнях кафедри фінансів Одеського державного економічного університету.

Публікації. Результати наукового дослідження викладено у вісьми наукових працях загальним обсягом 3,35 д.а., всі у фахових виданнях.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та ___ додатків. Її повний обсяг становить --- сторінок і включає список використаних джерел із --- найменувань на --- сторінках, --- додатків на --- сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У першому розділі „Теоретичні аспекти виникнення і формування світових інфляційних процесів” на підставі критичного аналізу різноманітних тлумачень та узагальнення наукового доробку вітчизняних і зарубіжних вчених за темою дисертації досліджено теоретичний аспект щодо сутності інфляції, фундаментальних засад теорії грошових потоків, класичних підходів до вирішення проблеми економічної рівноваги та аналізу впливу макроекономічних показників на рівень інфляції.

В основу дослідження покладено аксіому, відповідно до якої інфляція як явище загальносвітового рівня, яке розглядається у багаторічному довгостроковому періоді, була, є і буде. Це є процес об’єктивний і, коли мова йде про боротьбу з інфляцією, мається на увазі не подолання її, яке неможливо по суті, а лише визначення шляхів і заходів, спрямованих на стримування інфляційних процесів стосовно швидкості їх розгортання та уникнення кризових ситуацій, які мали місце в перші роки незалежності в Україні та які завдають значних збитків у соціально-економічній сфері країни.

Наявність сталої тенденції на світовому рівні щодо зростаючої інфляції у багаторічному довгостроковому періоді ґрунтується на об’єктивних загальносвітових процесах:

- високий рівень економічного розвитку багатьох економічно розвинутих країн світу призвів до значного подорожчання робочої сили, а відповідно до посилення інфляції витрат; з одного боку це об’єктивні вимоги науково-технічного прогресу, а з іншого – це результат довгострокових інвестицій в людський капітал; і якщо на рівні окремої країни ці питання вирішуються за рахунок регулювання інших ринкових механізмів (в першу чергу це стосується контролю за кількістю грошей в обігу, посиленням економічного розвитку, вирішенням спектру соціальних питань тощо), то на світовому рівні подорожчання висококваліфікованої робочої сили підтримує загальну тенденцію зростаючої інфляції у багаторічному довгостроковому періоді;
- війни, які сьогодні відбуваються у світі, порушують не тільки загальносвітову політичну стабільність, вони наносять значні економічні збитки країнам-учасникам бойових дій (безпосереднім або миротворчим), з одного боку, відволікаючи значні кошти від соціально-

економічного розвитку країн, а з іншого – створюючи відповідні умови в цих країнах для емісії надлишкової кількості грошей з метою задоволення зростаючого попиту на гроші з боку урядів відповідних країн;

- значних економічних збитків завдають на сьогодні у світі екологічні катастрофи та загальносвітове погіршення екологічної ситуації у світі; по-перше, економічний ефект від загального науково-технічного прогресу у світі не тільки не компенсує ту екологічну шкоду, яку він завдає, а навпаки, ще значно від неї відстає; по-друге, має місце свідоме пошкодження екології світу, як з боку окремих підприємств, так і з боку окремих країн, особливо економічно розвинутих, якого можна було б уникнути сумісними зусиллями; по-третє, погіршення екології призводить до зменшення пропозиції, яка безпосередньо залежить від стану лісів, морів та океанів, рік та всього природнього середовища, яке віками годувало людей;

- суттєвий вплив на світовий рівень цінової стабільності (а у більшості випадків нестабільності) спостерігається з боку світових монополій і в першу чергу це стосується країн-членів ОПЕК. Особливо це питання актуально на сучасному етапі, коли все частіше аналізується ситуація щодо обмеженості світових запасів нафти. За таких умов видобуток нафти не збільшується, не зважаючи навіть на зростаючий попит. Відповідно ціни на нафту та нафтопродукти зростають, а оскільки більшість країн у світі вимушені їх імпортувати, це неминуче призводить до зростання рівня споживчих цін у кожній, окремо взятій, країні у світі.

Оскільки Україна, так само як і інші країни світу, є відкритою для зовнішнього впливу, внутрішнє врівноваження соціально-економічної сфери потребує додаткових зусиль для того, щоб не тільки уникнути економічної кризи, а також зробити реальні кроки на шляху економічного, соціального та науково-технічного прогресу.

В процесі дослідження взаємозв'язків між інфляційними процесами та факторами економічного зростання виявлено, що на загально-теоретичному рівні продовжується протистояння двох основопологаючих концепцій – кейнсіанства та монетаризма, які в першу чергу є протилежними щодо характеру впливу монетарних чинників на реальні макроекономічні показники в коротко- та довгостроковому періодах та ролі державного регулювання на шляху стримування інфляції та досягнення рівноважного стану в економіці країни.

Проаналізовано та розкрито сутність і особливості інфляції попиту та інфляції витрат, психологію поведінки населення в часи інфляційного очікування, залежність темпів зростання цін від швидкості обертання грошової одиниці, вплив грошових доходів на цінові зміни, складність досягнення загальної економічної рівноваги та роль монетарних чинників у боротьбі з інфляцією.

Зростання грошової маси в обігу на фоні падіння рівня виробництва товарної маси є однією з характерніших ознак інфляційного процесу, а зменшення обсягів товарного виробництва сприяє подальшому зростанню цін і знеціненню грошових знаків, що потребує додаткових емісій,

які ще більше активізують руйнівні інфляційні процеси. Це доводить також і досвід перших років незалежності України, і особливо 1993 рік, коли на кінець року індекс цін споживчого ринку стрибнув до рівня 10256 %, темпи росту по грошовому агрегату М0 склали 2560 %, а темпи зростання валового внутрішнього продукту до відповідного періоду попереднього року у порівняних цінах склали лише 77,1 %.

Оскільки інфляція є своєрідним індикатором економічної рівноваги у країні, основою якої є рух у напрямку збалансування сукупного попиту та сукупної пропозиції, та внаслідок того, що стабільна економіка в першу чергу передбачає помірний рівень інфляції, економічний ріст та низький рівень безробіття, в основу даного наукового дослідження було покладено поглиблений аналіз ще одного протиріччя. Поєднання обернено-пропорційних залежностей, встановлених А.Філіпсом між рівнем безробіття та рівнем цін, а також А.Оукеном між обсягами виробництва та рівнем безробіття, у короткостроковому періоді з одного боку вимагають робити вибір між інфляцією та безробіттям, а з іншого - погоджуватись з інфляцією, посилення якої буде спровоковано економічним ростом.

Внаслідок проведених аналізу, порівнянь та узагальнень, існуючих у вітчизняній та зарубіжній літературі теоретико-методологічних підходів щодо природи та суті інфляції, можна зробити наступні висновки: 1) оскільки в умовах ринкової економіки, глибинною сутністю якої є здатність системи до встановлення макроекономічної стабільності, яка в свою чергу базується на саморегулюючій здібності врівноваження сукупного попиту і пропозиції, безпосередньо впливати на рівень цін та швидкість обертання грошової маси занадто складно, а іноді і взагалі неможливо, а покращення соціально-економічного становища країни відбувається через постійне збільшення кількості товарів (та послуг) в обігу, одним із найбільш доступних заходів на шляху вирішення проблеми економічної рівноваги залишається контроль над кількістю грошей в обігу; 2) інфляційні процеси, які по своїй природі здатні дестабілізувати стан економічної рівноваги та зруйнувати вже досягнутий на певному етапі рівень економічного розвитку, в першу чергу завдають удару по соціальному становищу громадян. Це пов'язано з тим, що, по-перше, зменшуються реальні доходи населення, а по-друге, відбуваються негативні зміни у сфері зайнятості. Навіть обернено-пропорційна залежність між темпами інфляції та рівнем безробіття, встановлена А.Філіпсом, не завжди дозволяє вирішити одну із проблем за рахунок іншої. Досить часто відбувається одночасне зростання темпів інфляції та рівня безробіття як у довгостроковому, так і у короткостроковому періодах; 3) не завжди зберігається залежність, встановлена А.Оукеном, відповідно з якою зростання реальних обсягів ВВП має супроводжуватись зменшенням рівня безробіття. Коли на фоні збільшення реального ВВП не спостерігається падіння рівня безробіття, принаймні можна розраховувати на поліпшення соціального стану незайнятого населення за рахунок економічного зростання. Коли ж має місце одночасне зменшення обсягів реального ВВП

та збільшення рівня безробіття, які у свою чергу досить часто супроводжуються погіршенням інфляційного стану, економічна ситуація стає занадто критичною.

У другому розділі „Характерні риси та особливості формування інфляційних процесів в Україні (1991-2003 р.р.)” містить результати комплексного аналізу статистичного матеріалу соціально-економічного стану України протягом 1991-2003 років незалежності з використанням методу парних кореляцій.

Взагалі інфляція сама по собі не є відокремленим явищем. Вона пов'язана з багатьма економічними явищами та процесами, перебуваючи з ними в більш або менш тісному зв'язку.

Критерієм, за допомогою якого можна отримати кількісну оцінку між показниками, було обрано коефіцієнт парної кореляції: $r_{xy} = \frac{\text{cov}(x, y)}{\sqrt{\text{var}(x) \text{var}(y)}}$; де $\text{cov}(x, y) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})$,

$$\text{var}(x) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2, \quad \text{var}(y) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2.$$

За допомогою методу кореляційного аналізу було оцінено динаміку розвитку інфляційних процесів (за основу у розрахунках взято ІСЦ – індекс споживчих цін) у зв'язку з макроекономічними показниками в Україні протягом 1991-2003 р.р. (за щорічними даними). Умовно було прийнято період 1991-2003 р.р. за довгостроковий, відповідно 1996-2003 р.р. – за короткостроковий.

Не зважаючи на те, що починаючи з 1996 року монетарні чинники поступово почали втрачати силу свого впливу на інфляційні процеси, отримані розрахунки доводять, що у довгостроковому періоді зв'язок між індексом споживчих цін та основними грошовими показниками зберігає суттєву тісноту.

Найбільш чутливим виявляється рівень інфляції до темпів росту агрегатів грошової маси у довгостроковому періоді за умов високого рівня прямо-пропорційного зв'язку та практично нульової імовірності помилки в отриманих розрахунках. Високий рівень прямопропорційної залежності між рівнем споживчих цін та темпами росту кількості грошей по всім агрегатам в обігу вимагає щільного контролю у цьому напрямку. Не зважаючи на те, що коефіцієнт кореляції між ІСЦ та M0 менший за аналогічний показник між ІСЦ та M2 і дорівнює 0,9163, він заслуговує підвищеної уваги, бо саме готівкові гроші обертаються поза банками і контроль над їх кількістю в обігу є одним із першочергових заходів на шляху стримання інфляційних процесів і, як наслідок, досягнення економічної рівноваги у країні.

Починаючи з 1994 року, простежується чітке трьохрічне відставання рівня темпу інфляції від темпів росту агрегатів грошової маси, помірні темпи росту яких не завдають у наступних роках принципового збільшення рівня інфляції. Водночас, характер встановленого зв'язку зберігається і по грошовим агрегатам M0, M1 та M2 коефіцієнт кореляції відповідно становить: 0,9938; 0,9838

та $0,9544$ (за умов нульової імовірності помилки). Стосовно короткострокового періоду треба відзначити, що протягом нього кореляційний зв'язок між рівнем інфляції та темпами росту агрегатів грошової маси практично відсутній і починає проявляти себе тільки з перебігом часу.

Значний рівень прямо-пропорційної залежності виявлено у довгостроковому періоді між рівнем інфляції та процентними ставками у національній валюті за кредитами та за депозитами, зростання яких у свою чергу не тільки сприяє посиленню інфляційних процесів, а також призводить, з одного боку, до послаблення інтенсивності залучення грошових коштів (внаслідок того, що зберігається значна розбіжність між процентними ставками по депозитам та по кредитам) у банківську сферу, а з іншого – зменшує обсяги грошових фондів, які у майбутньому могли бути залучені в процесі кредитування на розвиток економіки. У короткостроковому періоді рівень інфляції виявляє ще більшу прямо-пропорційну чутливість до рівня процентних ставок у національній валюті за кредитами та за депозитами за умов ще меншої імовірності помилки в розрахунках, ніж у довгостроковому періоді.

У короткостроковому періоді спостерігається тенденція щодо прямо-пропорційного зв'язку між рівнем інфляції та швидкістю обертання грошової маси ($r=0,7525$), тобто, зростання швидкості обертання грошової маси призводить до значного збільшення рівня інфляції. У той самий час у довгостроковому періоді ця залежність змінюється на обернено-пропорційну, але за умов дуже незначної тісноти зв'язку ($r=-0,1507$) та досить великої імовірності помилки в розрахунках. Але загальна тенденція змінюється.

Значний кореляційний обернено-пропорційний зв'язок спостерігається у короткостроковому періоді між рівнем інфляції та темпами росту реального ВВП. Класична формула посилення інфляційних процесів в умовах економічного поживавлення для української економіки не зберігається. У довгостроковому періоді цей зв'язок стає на багато слабкіший, але тенденція щодо його характеру зберігається. У будь-якому разі, навіть якщо з перебігом часу цей зв'язок змінить свій характер, неприпустимо обмеження інфляційного росту за рахунок зменшення обсягів реального ВВП. Тим більше, що у даному випадку можна послатися на висновок, зроблений видатними економістами Дж.Тобіном і Р.Манделлом і відомий під назвою „ефекту Манделла-Тобіна”, відповідно з яким переваги від росту економічної активності, навіть якщо він призводить до посилення інфляційних процесів, виправдовує та перебільшує спричинені інфляцією збитки.

Обернено-пропорційний зв'язок у короткостроковому періоді має також місце між рівнем інфляції та темпами росту інвестицій в основний капітал у порівняних цінах. Не зважаючи на те, що тіснота зв'язку не дуже значна, а також досить велика імовірність помилки, можливість обмеження темпів інфляції за рахунок збільшення обсягів інвестицій в основний капітал робить інвестиційні процеси в економіку ще більш привабливими, тим більше, що вони сприяють

збільшенню обсягів реального ВВП як у довгостроковому періоді, так ще в більшій мірі у короткостроковому.

Що ж стосується процентних ставок у національній валюті за кредитами та за депозитами, то їх зростання максимально негативно впливає на темпи росту реального ВВП як у довгостроковому періоді, так і у короткостроковому, але в трохи меншій мірі. Тобто, шляхом забезпеченням економіки України необхідною кількістю грошей та відповідним зменшенням процентних ставок за кредитами та депозитами необхідно забезпечити надійні темпи росту реального ВВП, що, з одного боку, призведе до насичення внутрішнього ринку необхідною кількістю товарів та послуг та, як наслідок, до стабілізації темпів росту рівня споживчих цін, а з іншого – буде сприяти підвищенню рівня купівельної спроможності громадян та, як наслідок, до подальшої активізації ділової активності в Україні.

Важливе місце у вирішенні проблеми щодо стримування інфляційних процесів займають соціальні питання. Безпосередньо темпи зростання грошових доходів, витрат та заощаджень, а також чистих грошових доходів населення перебувають у досить значній прямо-пропорційній кореляційній залежності з рівнем інфляції (коефіцієнт кореляції практично наближується до 1). Оскільки витрати та заощадження населення можна розглядати в якості інвестицій, які у свою чергу не тільки послаблюють інфляційні процеси, а також поживляють економічне зростання, їх прямо-пропорційний зв'язок з рівнем інфляції в якійсь мірі себе виправдовує. Як правило, питання соціального стану населення в його більшості, особливо в умовах побудови ринкових відносин, залишається не вирішеним остаточно. Тому обмеження кількості грошей в обігу шляхом зменшення грошових доходів населення є неприпустимим і вирішення цієї проблеми потребує комплексу інших заходів соціально-економічної політики.

Не зважаючи на класичний, встановлений А.Філіпсом, обернено-пропорційний зв'язок між рівнем безробіття та темпами інфляції, в Україні спостерігається декілька інша ситуація. Безпосередньо характер зв'язку зберігається, але він настільки слабкий та настільки велика імовірність помилки в розрахунках ($r=-0,4790$; $p=0,115$ – у довгостроковому періоді; відповідно у короткостроковому періоді $r=-0,4624$; $p=0,249$), що навіть не виникає можливості робити вибір на користь одного з них. Але у будь-якому разі соціальні питання мають вирішуватися одночасно з економічними і ні в якому разі не можна надавати перевагу одним та нехтувати іншими.

У третьому розділі „Шляхи та засоби стримування інфляційних процесів в Україні” визначено шляхи та запропоновано комплекс заходів щодо реально існуючих можливостей стримування інфляційних процесів в Україні.

Проведений у дослідженні аналіз виявив доцільним запровадження нового терміну – **коефіцієнту інфляційного навантаження $K_{IH}(ICЦ, F_n)_{період}$** , який є коефіцієнтом кореляції між

індексом споживчих цін та аналізуємим економічним чинником за певний період, який відображує існуючий статистичний зв'язок, або його відсутність, між ними за певний період часу.

Високий рівень кореляційної залежності виявили економічні показники (де p – імовірність помилки), представлені у Табл. 1(вибірково).

Таблиця 1

Економічні фактори, які перебувають у значній прямо-пропорційній кореляційній залежності з рівнем інфляції, 1991-2003р.р.

Економічний фактор F_n	$K_{\Pi}(IC\text{Ц}, F_n)_{\text{період}}$
F24 - темпи зростання грошових доходів населення, %;	0,9629; $p=0,000$
F25 - темпи зростання грошових витрат та заощаджень населення, %;	0,9568; $p=0,000$
F35 - темпи росту грошової маси M_0 , у % до попереднього періоду;	0,9163; $p=0,000$
F36 - темпи росту грошової маси M_1 , у % до попереднього періоду;	0,8792; $p=0,000$
F37 - темпи росту грошової маси M_2 , у % до попереднього періоду;	0,9341; $p=0,000$
F40 - темпи росту грошової маси у домашніх господарствах (з 1998 року – кошти фізичних осіб), %;	0,9792; $p=0,000$
F41 - норматив обов'язкового резервування коштів комерційних банків у НБУ на кінець періоду, %;	0,8493; $p=0,000$
F42.1 - номінальна девальвація(-), ревальвація(+) гривні щодо долара США у % до попереднього періоду, %;	-0,9426; $p=0,000$
F45 - процентні ставки комерційних банків у національній валюті за кредитами, %;	0,8626; $p=0,000$
F46 - процентні ставки комерційних банків у національній валюті за депозитами, %;	0,9400; $p=0,000$

Означені фактори дозволили перейти до наступного кроку дослідження – обчислення множинного коефіцієнту кореляції, який у свою чергу показує, яку частину загальної кореляції складають коливання під впливом низки факторів, закладених у багатофакторну модель для удосконалення залежностей, встановлених на попередньому етапі. Після поетапного виключення деяких факторів, які не пройшли відповідну перевірку статистичної значущості, було отримано наступні результати.

Коефіцієнт множинної кореляції $R_{MK}(IC\text{Ц})$ у побудованій моделі статистичної залежності від факторів F24, F35, F36, F37, F45, F46 як міра тісноти зв'язку між результативною ознакою (ICЦ) та факторами, що увійшли до рівняння регресії (F24, F35, F36, F37, F45, F46) дорівнює 0,99996883 і свідчить про тісний кореляційний зв'язок. Для отримання відносної характеристики точності регресійного рівняння використовується коефіцієнт детермінації (квадрат коефіцієнта множинної кореляції), який показує частку варіації результативної ознаки ICЦ, що пояснюють факторами F24, F35, F36, F37, F45, F46. Виражений у відсотках, у нашому випадку коефіцієнт детермінації показує, що 99,9 % змін індексу споживчих цін обумовлюється дією зазначених факторів.

Використовуючи отримані в ході розрахунків коефіцієнти по відповідним факторам, була побудована наступна регресійна модель:

$$R_{MK}(IC\text{Ц}) = - 397,92 + 2,24 * F24 + 4,25 * F35 - 14,91 * F36 + 11,06 * F37 + 17,97 * F45 - 38,33 * F46.$$

По всім коефіцієнтам регресії рівень поррахункової p -значущості суттєво нижче прийнятого (0,05) і нульові гіпотези $H_0: a_j=0$ відхиляються. Тобто у цілому регресійна модель та окремі її коефіцієнти є статистично значущими та надійними.

Вільний член побудованої моделі (- 397,92) зберігає свій економічний зміст, відповідно до якого у випадку наближення значень використаних у моделі факторів до нульової відмітки має різко падати, що гіпотетично є свідченням економічного спаду. Серед отриманих результатів особливої уваги заслуговують коефіцієнти при F36 та F46, які у сукупній моделі свідчать про наявність обернено-пропорційного зв'язку щодо ІСЦ. Так, за рахунок збільшення грошового агрегату M1, а саме коштів на поточних рахунках у національній валюті, відбувається зменшення обсягів тіньової економіки, що благотворно впливає як на інфляційні процеси, так і на загальний стан державної економіки.

Щодо процентних ставок комерційних банків у національній валюті за депозитами (F46), то відповідно до побудованої регресійної моделі можна зробити висновок, що внаслідок їх збільшення з одного боку зменшується рівень загального споживання і, як наслідок, стримуються певною мірою темпи зростання індексу споживчих цін, а з іншого – з'являється реальна можливість збільшення обсягів кредитування національної економіки, яке з часом має призвести до збільшення пропозиції товарів і послуг і відповідно до стримування інфляційних процесів.

Отриманий коефіцієнт при факторі F45 підтверджує результати дослідження парного кореляційного аналізу, відповідно до якого значний розрив між процентними ставками комерційних банків у національній валюті за кредитами (F45) та за депозитами (F46) не сприяють економічному розвитку у країні, що з часом відповідно негативно впливає на загальну цінову ситуацію. Стосовно інших факторів треба зазначити, що вони зберігають встановлену раніше залежність (в ході парного кореляційного аналізу) і потребують підвищеної уваги на шляху стримання інфляційних процесів.

Не зважаючи на фактичну умовність визначення довгого та короткого періоду дослідження, результати кореляційного аналізу у даних періодах суттєво відрізняються. У восьмирічному періоді значно посилюється прямопропорційна залежність між ІСЦ та процентними ставками комерційних банків у національній валюті за кредитами та за депозитами. Це вимагає робити вибір на кожному етапі економічного розвитку. З одного боку, політика „дешевих грошей” сприяє економічному росту, який у свою чергу супроводжується посиленням інфляційних процесів, але з іншого, зростання процентних ставок за кредитами та депозитами (кореляційний зв'язок між ними та ІСЦ відповідно становить $r=0,8377$ та $r=0,8532$) посилює зростання рівня інфляції через витратний механізм. На сучасному етапі необхідно поступово знижувати рівень процентних ставок, що безпосередньо має призвести до покращення соціально-економічного стану в Україні

Внаслідок отриманих розрахунків, а саме наявності певної оберненопропорційної залежності між встановленими показниками та ІСЦ, встановлено, що існує реальна можливість стримувати рівень інфляції саме у короткостроковому періоді. Орієнтуючись на значення коефіцієнтів Маршалла по всім агрегатам грошової маси, необхідно забезпечити потрібну кількість грошей в обігу шляхом емісії (відповідно до темпів економічного росту в реальному вимірюванні), сприяти зростанню грошових доходів населення, індексу реальної заробітної плати працівників народного господарства, темпів росту інвестицій в основний капітал та темпів росту реального ВВП.

Одним із можливих шляхів врегулювання економічної системи є побудова антиінфляційної моделі державного регулювання в Україні. Основна ідея такої моделі полягає в тому, що кожна її одиниця має бути максимально незалежна від „корисних” інтересів інших та виконувати свої безпосередні функції, спрямовані на побудову економічно розвинутої, соціально захищеної та політично безпечної держави (табл. 2).

Таблиця 2

Антиінфляційна модель державного регулювання в Україні

Основні ланки моделі	Напрями дії
Держава	має бути позбавлена можливості використання надлишкової емісії грошей з метою фінансування незапланованих витрат, тим більше об'єктивно не зумовлених; має бути забезпечено необхідний рівень політичної стабільності та запроваджено комплекс регулюючих дій в межах економічної політики, що буде сприяти підвищенню рівня довіри населення та суб'єктів господарювання до держави;
Міністерство економіки та підлеглі йому структури	основна мета полягає виключно в досягненні економічного розвитку країни шляхом ліквідації структурних перекосів в економіці, створенні необхідних умов щодо активізації залучення інвестиційних коштів в економіку країни та боротьби з монополіями як на рівні суб'єктів господарювання, так і на державному рівні ;
Міністерство фінансів та підлеглі структури	особливо бюджетний комітет та податкова адміністрація, мають розподіляти фінансові ресурси між державою, суб'єктами господарської діяльності та населенням з метою максимально можливого забезпечення їх потреб; шляхом удосконалення податкової системи мають бути вирішені два основних питання: наповнення бюджету та подолання тіньової економіки;
НБУ	основною метою НБУ є забезпечення економічної сфери необхідною кількістю грошей. На процес емісії грошей не можуть впливати фінансові органи з метою фінансування бюджетного дефіциту, наявність якого свідчить в першу чергу про неудосягненість та неузгодженість окремих ланок фінансової системи, звичайно за умов ефективної діяльності інших одиниць моделі. Так само на процес емісії грошей не може впливати державний апарат з метою їх додаткового фінансування. Національний банк має контролювати кількість грошей в обігу та утримувати рівень інфляції в межах 2-3 % на рік, регулювати структуру грошової маси в обігу, особливо в напрямку скорочення готівкових коштів, та забезпечувати відповідну процентну політику згідно до загальної економічної ситуації у країні;
Правове поле	серцем моделі є сфера правового забезпечення, яка має створити таке правове поле, в якому діяльність усіх одиниць моделі буде узгоджена між собою належним чином та спрямована на загальний соціально-економічний розвиток країни.

Така модель передбачає не тільки надання певної незалежності кожній її одиниці. Модель може бути ефективною за умов обов'язкового підвищення рівня відповідальності кожної одиниці за свої дії та раціональне узгодження сумісних інтересів, спрямованих на урівноваження всієї системи.

Доведено, що інфляція є об'єктивним процесом, основу якого складає надлишковий попит на гроші з боку всіх суб'єктів фінансових відносин, який у свою чергу обумовлюється сукупністю економічних, монетарних, фіскальних, інституціональних та соціальних факторів (табл. 3).

Таблиця 3

Класифікація факторів, які мають безпосередній вплив на характер протікання інфляційних процесів

1) Економічні фактори	<ul style="list-style-type: none"> - структурні перекося в економіці; - низький рівень залучення внутрішніх інвестицій в економіку країни; - наявність тіньової економіки; - нерозвиненість малого та середнього бізнесу; - великі обсяги імпорту; - збіднення природних ресурсів.
2) Монетарні фактори	<ul style="list-style-type: none"> - надлишкова емісія грошей в обігу; - невиважена структура грошової маси (завищені обсяги готівгових грошей в обігу); - високий рівень процентних ставок за кредитами; - великий розмір розбіжності між процентними ставками за депозитами та за кредитами; - засилля іноземної валюти на внутрішньому ринку; - осідання великої кількості грошей на руках у населення.
3) Фіскальні фактори	<ul style="list-style-type: none"> - наявність бюджетного дефіциту; - наявність внутрішнього та зовнішнього боргу; - низький рівень ефективності використання кредитних ресурсів.
4) Інституціональні фактори	<ul style="list-style-type: none"> - недосконалість податкової ситеми; - залежність Національного банку від уряду; - фіскальне домінування держави; - високий рівень монополізації на внутрішньому ринку і, як наслідок, відсутність необхідного рівня конкуренції; - велика і водночас постійно зростаюча частка економічно неактивного населення; - неузгодженість дій економічних, банківських та фінансових інституцій; - відсутність правового поля необхідного рівня розвитку; - політична нестабільність; - нерозвиненість фондового ринку; - відсутність виваженої політики макроекономічного зростання; - недосконалість засобів державного регулювання; - високий рівень корумпованості.
5) Соціальні фактори	<ul style="list-style-type: none"> - низький рівень довіри населення до банківської системи та до держави; - психологія поведінки населення в періоди інфляційного очікування, яка будується на сукупності політичної, економічної та соціальної нестабільності у країні; - філософія буття населення, основу якого становить постійно зростаючий попит на гроші та бажання отримання надприбутків; - негативний екологічний фон як основна причина погіршення загального стану здоров'я населення та відповідного демографічного спаду.

Зазначені фактори дозволяють встановити пріоритетні напрями на шляху стримування інфляції та досягнення економічної рівноваги в Україні.

Водночас, враховуючи світовий досвід та отримані у науковому дослідженні результати, можна стверджувати, що в Україні є можливим і доцільним запровадження режиму інфляційного таргетування (табл. 4).

ВИСНОВКИ

Результати дисертаційного дослідження щодо шляхів стримання інфляції, а також щодо можливостей керування інфляційними процесами дозволяють зробити висновки теоретико-концептуального, методологічного та науково-практичного спрямування.

Таблиця 4

Етапи та механізм запровадження інфляційного таргетування в Україні

Часовий період	Етапи інфляційного таргетування та складові елементи його запровадження		Економетричні моделі	Цільовий рівень інфляції та розміри інфл. коридору	
Довгостроковий період (2005-2014 р.р.)	Короткостроковий період (2005-2008 р.р.)	I.	<i>Комплексне інфляційне таргетування (спрощене) 2005-2008 р.р. (4 роки)</i>	малі (2 фактори)	3 % ± 3 %
		1.	Інституціональні реформи: - скасування державного фіскального домінування; - надання центральному банку необхідного рівня незалежності, а також права встановлювати орієнтир інфляції та нести відповідальність за його досягнення; - узгодження дій Національного банку, міністерства економіки та міністерства фінансів, спрямоване на цінову стабільність, економічне зростання та наповнення бюджету.		
		2.	Визначення проміжних цілей та встановлення орієнтирів у формі: - забезпечення економіки необхідною кількістю грошей, відповідно до обсягів виробляемого валового продукту і зорієнтоване на економічне зростання, і водночас уникнення запуску в обіг надлишкових коштів; - утримання валютного курсу в межах встановленого коридору, як з метою підтримки загальної валютно-фінансової стабільності, так і з метою стримування розгортання інфляційних очікувань з боку населення; - помірне зниження кредитних ставок з метою стимулювання процесів кредитування реального сектору економіки (всіх форм виробництва товарів народного споживання, крім виробництва горілчаних напоїв); у випадках підвищення ІСЦ за межі припустимого коридору збільшення процентних ставок за кредитами має відбуватися у випадках кредитування населення, яке отримує кошти з метою їх подальшого використання у сфері споживання. Це буде стримувати сукупний попит і відповідно врівноважувати цінову ситуацію.		
	3.	Вирішення соціальних питань: - утримання рівня безробіття до 5 %; - щорічне підвищення реальної заробітної плати, частка якої має надаватися у неготівковій формі і невилучатися в готівковий обіг.			
	Середньостроковий період (2005-2011 р.р.)	II.	<i>„М'яке” інфляційне таргетування (вибіркове) 2009-2011 р.р. (3 роки)</i>	середні (3 фактори)	3 % ± 2 %
		1.	Досягнення макроекономічної стабільності в межах встановленого інфляційного коридору.		
		2.	Удосконалення цінового індексу як цільового орієнтиру за режиму інфляційного таргетування.		
			3.	Розширення валютного коридору.	
			III.	<i>„Жорстке” інфляційне таргетування (повне) 2012-2014 р.р. (3 роки)</i>	великі (4 фактори і більше)
1.			Набуття центральним банком фактичної незалежності від уряду в питаннях проведення монетарної політики в умовах забезпеченості відповідними законодавчими актами.		
2.	Запровадження плаваючого валютного курсу де-факто.				

У дисертації обгрунтовано теоретичне узагальнення, а також запропоновано нове вирішення наукової проблеми щодо шляхів стримання інфляції в Україні з урахуванням кількісних та якісних економічних параметрів.

Проблеми, які безпосередньо стосуються суті формування, розгортання та посилення інфляційних процесів, залишаються остаточно не з'ясованими. Багаторічне протистояння теорії державного регулювання та монетаризму не призвело не тільки до узгодження цього питання на рівні економічно-соціальної діяльності, воно навіть не визначило основні акценти в межах економічної теорії. Максимально наближені до істини, жодна з цих теорій не враховує а ні психологію поведінки людини в економічному просторі, а ні філософію буття людини як частини всесвітнього соціуму.

Проблема, яка формується одночасно у трьох площинах (економічній, психологічній та філософській), не може бути вирішена тільки за рахунок економічних важелів. Тим більше вона не може бути вирішена або тільки шляхом державного регулювання, або тільки шляхом використання монетарних важелів. У кожний момент часу кожна зі складових інфляції як явища обумовлює іншу складову, посилюючи її або стримуючи. Кожне рішення, яке приймається у країні і яке має бути спрямовано на досягнення економічної рівноваги та економічного розвитку, є водночас і об'єктивним, і суб'єктивним. Кожне з них має свої наслідки, які, нажаль, не завжди наближають до поставленої мети.

Подолання такого стану речей вимагає з'ясування існуючих проблем на загально-теоретичному та практичному рівнях, що є можливим шляхом застосування математичного апарату, зокрема кореляційного методу дослідження щодо існування зв'язків між рівнем інфляції та окремими економічними показниками.

Головні висновки, отримані в результаті дослідження, полягають у наступному:

1. Протиріччя, на якому побудовано протистояння кейнсіанської та монетаристської теорій, полягає лише у визначенні факторів, які спричиняють інфляцію. Всі фактори, які прийнято відносити до немонетарних, є якісно-монетарними факторами, на відміну від кількісно-монетарних, які зазвичай ми розглядаємо в якості чисто монетарних факторів. Процес узгодження кількісно- та якісно-монетарних факторів має в решті решт подолати протистояння між кейнсіанською та монетаристською теоріями, принаймні, стосовно природи та можливих напрямків розвитку інфляції. Тільки таке узгодження дає можливість всебічно дослідити та проаналізувати інфляцію як явище, а також визначити шляхи до її стримування, а у разі необхідності – пристосування до неї. Якими б важливими та численними не були якісно-монетарні фактори, саме в наслідок їх природи та складності регулювання ними, визначальна роль залишається за кількісно-монетарними;

2. Шляхом впливу на кількісно-монетарні фактори, і в першу чергу через обмеження надлишкової грошової емісії, можна створювати „коридор”, в межах якого будуть відбуватися інфляційні коливання, спричинені впливом якісно-монетарних факторів. А вже від рівня регулювання в межах якісно-монетарних факторів буде залежати величина тиску на стіни такого „коридору”. Основна небезпека такого тиску полягає в тому, що в першу чергу він буде спрямований на соціально незахищені та матеріально незабезпечені верстви населення. Саме вони відчують на собі весь тягар вкрай соціально несправедливого перерозподілу грошових ресурсів у країні, який може відбуватись на фоні загального економічного зростання та економічної стабільності;

3. Інфляція, сформувавшись на базі виникнення грошей, продовжує існувати у грошовому просторі і є соціально-економічним явищем, пов'язаним з постійно існуючим і так само постійно зростаючим попитом на гроші з боку держави, суб'єктів господарської діяльності та населення. Існування підвищеного попиту на гроші в умовах контрольованої їх пропозиції призводить лише до інфляційного збудження, яке на відміну від інфляції, є явищем тимчасовим і може бути за певний період часу самоврегульованим.

4. Грошові фактори у довгостроковому періоді зберігають за собою провідну роль щодо впливу на рівень інфляції. Надлишкова кількість грошей в обігу є практично єдиною перешкодою на шляху стримування інфляції, звичайно, за умов налагодженого процесу державного регулювання у сфері проблемних питань: податкової системи, бюджетного процесу, наявності монополій, структурних перекосів в економіці, потужної тіньової економіки, корупції та політичної нестабільності. Обсяги емісії грошей мають бути прив'язані до обсягів виробляемого у країні валового внутрішнього продукту і не можуть бути зорієнтовані на існуючий незадоволений попит на гроші як з боку держави, так і з боку суб'єктів господарської діяльності і населення.

5. Доведено, що існують економічні показники, які, не перебуваючи з рівнем інфляції у безпосередньому кореляційному зв'язку, не втрачають своєї актуальності щодо проблеми стримування інфляційних процесів, бо саме вони створюють умови для їх посилення. В першу чергу це стосується бюджетного дефіциту, особливо враховуючи те, що для його покриття найлегшим шляхом залишається надлишкова грошова емісія, яка у свою чергу перебуває у максимально високому прямо-пропорційному кореляційному зв'язку з рівнем інфляції. Тобто, бюджетний дефіцит призводить до дії грошові чинники, а саме грошову емісію. Покриття бюджетного дефіциту шляхом залучення кредитних ресурсів, у свою чергу, залучає до дії механізм кредитної інфляції, який базується також на переповненні грошових каналів країни і посиленні невідповідності між кількістю товарів і кількістю грошей в обігу. Безперечно, вирішення проблеми бюджетного дефіциту не обмежується сферою бюджетної політики. Воно вимагає комплексного підходу щодо загального врегулювання економічного стану у країні. Особливо це

стосується удосконалення податкової політики та, як наслідок, поступового обмеження обсягів тіньової економіки.

6. Враховуючи незадоволеність попиту на вітчизняному ринку на товари непродовольчої та особливо продовольчої сфери, у найближчий час необхідно подолати структурні перекоси в економіці, які Україна спочатку отримала у спадщину від соціалітичної економіки, а потім не тільки не пододала, а й ще навіть посилила внаслідок відсутності необхідних умов для подальшого і додаткового розвитку виробничої сфери, оскільки незадоволеність попиту була і залишається однією з провідних причин зростання цін і, як наслідок, подальшого посилення інфляційних процесів.

7. Особливої уваги заслуговують грошові доходи населення. Їх збільшення, з одного боку призводить до зростання виробничих витрат і як наслідок до підвищення споживчих цін, а з іншого – посилює попит, що в свою чергу теж призводить до зростання цін. Такий подвійний негативний ефект є досить суттєвим підґрунтям до збільшення обсягів заборгованості по виплаті заробітної плати як в приватних підприємствах, так і в державних. Але обмеження рівня грошових доходів населення взагалі та заробітної плати, зокрема, особливо в умовах соціальної незахищеності більшості українського населення, є абсолютно неприпустимим. Одним із можливих засобів вирішення цієї проблеми може бути розширення обсягів безготівкових розрахунків по заробітній платі з населенням (не тільки під час її сплати), а також залучення до безготівкових форм розрахунків все більшої кількості платежів у споживчій сфері та при сплаті різноманітних послуг, зокрема, комунальних та інших.

8. Запроваджений коефіцієнт інфляційного навантаження $K_{ін}(ІСЦ, F_n)_{період}$, значення якого по відповідним кількісно-монетарним факторам перевищує за певний період часу $0,9$, або суттєво до нього наближується, має визначати на перспективу економічні фактори, які вимагають підвищеного контролю на шляху стримання інфляційних процесів.

9. Доведено, що на сучасному етапі вирішальна роль на шляху стримування інфляційних процесів залишається в першу чергу за інституціональними факторами. Такі проблемні питання як боротьба з монополіями, удосконалення податкової системи, досягнення політичної стабільності, покращення екології, збільшення частки економічно активного населення, надання Національному банку України відповідної незалежності та ще багато інших можуть бути вирішені лише засобами державного регулювання.

Боротьба з інфляцією як з багатофакторним явищем вимагає комплексного підходу, який має поєднати в собі вирішення економічних, монетарних, фіскальних, інституціональних та соціальних питань водночас. Саме вони визначають основні напрями дії на шляху досягнення економічного та соціального добробуту в Україні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Шикіна Н.А. Гроші як один із чинників виникнення світових інфляційних процесів. Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 9 / Одес. держ. екон. ун-т; Редкол.: проф. Зверяков М.І., доц. Ковальов А.І., проф. Валуєв Б.І., проф. Редькін О.С. та ін. – Одеса: АТЗТ ІРЕНТТ, 2001. - С.365-368. (0,37 др. арк.)
2. Шикіна Н.А. Інфляція або безробіття: проблема, яку можна вирішити. Збірник наукових праць Академії ДПС України. – Ірпінь, 2001. - № 4 (14). – С.14-22. (0,60 др. арк.)
3. Шикіна Н.А. Класики економічної теорії щодо проблеми економічної рівноваги. Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 11. / Одес. держ. екон. ун-т; Редкол.: проф. Зверяков М.І., доц. Ковальов А.І., проф. Валуєв Б.І., проф. Редькін О.С. та ін. – Одеса: ОДЕУ, 2002. - С.49-53. (0,46 др. арк.)
4. Шикіна Н.А. Роль інвестицій у процесі економічного зростання. Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 13. / Одес. держ. екон. ун-т; Редкол.: проф. Зверяков М.І., доц. Ковальов А.І., проф. Валуєв Б.І., проф. Редькін О.С. та ін. – Одеса: ОДЕУ, 2002. - С.338-343. (0,42 др. арк.)
5. Шикіна Н.А. Інфляція в Україні та її особливості у довгостроковому періоді. Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 14. / Одес. держ. екон. ун-т; Редкол.: проф. Зверяков М.І., доц. Ковальов А.І., проф. Валуєв Б.І., проф. Редькін О.С. та ін. – Одеса: ОДЕУ, 2003. - С.318-323. (0,44 др. арк.)
6. Шикіна Н.А. Шляхи стримування інфляційних процесів в Україні. Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 16. / Одес. держ. екон. ун-т; Редкол.: проф. Зверяков М.І., доц. Ковальов А.І., проф. Валуєв Б.І., проф. Редькін О.С. та ін. – Одеса: ОДЕУ, 2004. - С.335-341. (0,54 др. арк.)

Матеріали і тези наукових конференцій

1. Шикіна Н.А. Грошово-кредитна політика та економічне зростання. Розвиток фінансово-кредитної системи України в умовах ринкових трансформацій: Збірник матеріалів першої всеукраїнської науково-практичної конференції вчених, викладачів та практичних працівників, 26-27 лютого 2003 р. – Вінниця: „Універсум” – „Ландо ЛТД”, 2003. – С.124-127. (0,32 др. арк.)
2. Шикіна Н.А. Державний борг та його подолання через економічне зростання. Бюджетно-податкова політика в Україні (проблеми та перспективи розвитку) / Збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції (20-22 грудня 2001 року). – Ірпінь: Академія ДПС України, 2002. – С.327-328. (0,2 др. арк.)

АНОТАЦІЯ

Шикіна Н.А. Інфляція в Україні та шляхи її стримання. Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг, кредит. – Одеський державний економічний університет, Одеса, 2004.

Робота присвячена проблемам теоретичного обґрунтування та практичного уможливлення визначення шляхів стримання інфляційних процесів в Україні.

В дисертації викладено та узагальнено теоретичні положення щодо історичної природи та об'єктивно-суб'єктивної обумовленості інфляції як явища; за допомогою методу парних кореляцій виявлено економічні фактори, які перебувають у значній прямо- або оберненопропорційній залежності з рівнем інфляції та можуть його відповідно посилювати або стримувати; встановлено та визначено сутність, місце і роль якісно- та кількісно-монетарних факторів на шляху стримання інфляційних процесів; з'ясовано і обґрунтовано психологію попиту на гроші з боку суб'єктів фінансових відносин, яка з одного боку обумовлюється соціально-економічним станом у країні, а з іншого – філософією буття громадян у соціумі.

Визначено особливості протікання інфляційних процесів в Україні у довго- та короткостроковому періодах.

Доведено існування економічних факторів, які, не перебуваючи з рівнем інфляції у безпосередньому кореляційному зв'язку, не втрачають своєї актуальності щодо проблеми стримування інфляційних процесів, бо саме вони створюють умови для їх посилення. До них належать в першу чергу наявність бюджетного дефіциту, зовнішнього та внутрішнього боргу, великі обсяги імпорту та інші.

Особливої уваги заслуговують інституціональні та соціальні фактори, які безпосередньо впливають на темпи росту споживчих цін та закладають фундамент інфляційних процесів у майбутньому.

Запруджено коефіцієнт інфляційного навантаження $K_{\text{ІН}}(\text{ІСЦ}, F_n)_{\text{період}}$ як коефіцієнт кореляції між індексом споживчих цін та аналізованим економічним чинником за певний період, який відображує існуючий статистичний зв'язок, або його відсутність, між ними за певний період часу, та запропоновано реальні шляхи стримання інфляційних процесів в Україні.

Запропоновано антиінфляційну модель державного регулювання в Україні, основна ідея якої полягає в тому, що кожна її одиниця (держава, Національний банк, економічні та фінансові інституції) має бути максимально незалежна від „корисних” інтересів інших та виконувати свої безпосередні функції, спрямовані на побудову економічно розвинутої, соціально захищеної та політично безпечної держави.

Дано визначення інфляції, відповідно до якого інфляція є об'єктивним процесом, основу якого складає надлишковий попит на гроші з боку всіх суб'єктів фінансових відносин, який у свою чергу обумовлюється сукупністю економічних, монетарних, фіскальних, інституціональних та соціальних факторів. Запропоновано класифікацію зазначених факторів, які мають безпосередній вплив на характер протікання інфляційних процесів.

Запропоновано етапи та механізм запровадження інфляційного таргетування як один із можливих варіантів досягнення макроекономічної стабільності в Україні.

Ключові слова: інфляційні процеси, макроекономічні показники, грошові і негрошові чинники, кореляційний аналіз, соціально-економічна рівновага, економічне зростання, тіньова економіка, монетарна політика, політика державного регулювання.

АННОТАЦІЯ

Шикина Н.А. Инфляция в Украине и пути ее сдерживания. Рукопись.

Диссертация на соискание степени кандидата экономических наук по специальности 08.04.01 – финансы, денежный оборот, кредит. – Одесский экономический университет, Одесса, 2004.

Работа посвящена проблемам теоретического обоснования и практической возможности определения путей сдерживания инфляционных процессов в Украине.

В диссертации представлены и обобщены теоретические положения относительно исторической природы объективно-субъективной обусловленности инфляции как явления; с помощью метода парных корреляций выявлены экономические факторы, которые находятся в существенной прямо- или обратно-пропорциональной зависимости с уровнем инфляции и могут его соответственно усиливать или сдерживать; выявлены и определены сущность, место и роль качественно- и количественно-монетарных факторов на пути сдерживания инфляционных процессов; выяснена и обоснована психология спроса на деньги со стороны субъектов финансовых отношений, которая с одной стороны обусловлена социально-экономическим положением в стране, а с другой – психологией бытия граждан в социуме.

Внедрен коэффициент инфляционной нагрузки $K_{инн}(ИЦ, F_n)_{период}$ как коэффициент корреляции между индексом потребительских цен и анализируемым экономическим фактором за определенный период, который отображает существующую статистическую связь, либо ее отсутствие, за определенный период времени и предложены реальные пути сдерживания инфляционных процессов в Украине.

Предложены: антиинфляционная модель государственного управления в Украине; классификация факторов, которые имеют непосредственное влияние на характер протекания

инфляционных процессов; этапы и механизм внедрения инфляционного таргетирования в Украине.

Ключевые слова: инфляционные процессы, макроэкономические показатели, денежные и неденежные факторы, корреляционный анализ, социально-экономическое равновесие, экономический рост, теневая экономика, монетарная политика, политика государственного регулирования, антиинфляционная модель, инфляционное таргетирование.

ANNOTATION

Shykina N.A. Inflation processes in Ukraine and ways of restraining them. Manuscript.

Thesis for a degree of Candidate of Science (Economics) in speciality 08.04.01. – Finance, money monetary circulation and credit. – Odessa State Economy University, Odessa, 2004.

The research is devoted to problems of theoretical basis and possibilities of finding ways of restraining inflation processes in Ukraine.

The thesis presents and generalized of the theoretical provisions, concerning the historical nature of the objective and subjective conditionality of the inflation as a phenomenon; using the method of pair correlations we have determined the economical factors that are in considerable direct and indirect proportional relation to the level of inflation and can either promote it or restrain; we have determined the essence place, and role of the quantitative and qualitative monetary factors in the process of inflation restraining; the psychology of demand for money by the subject of economic activity has been established: this psychology, on the one hand is stipulated by the social-economic situation in the country and, on the other hand, by the psychology of the citizen in the society.

The inflation load coefficient $K_{IN} (CPI, F_n)_{period}$ has been introduced. This shows the relation between the consumer price index and the analyzed economical factor for the given period, which reflects the presence or absence of a statistical link for the specific period of time; besides, the real methods to restrain the inflation processes in Ukraine have been proposed.

The proposed methods are as follows: anti-inflationary model of state management in Ukraine; classification of factors that directly influence the character of inflation processes; the stages and mechanisms of introducing of inflation targeting in Ukraine.

Key words: inflation processes, macroeconomic indicators, monetary and non-monetary factors, correlation analysis, social-economic balance, economic growth, shadow economy, monetary policy, policy of government regulation anti-inflationary model, inflation targeting.